

10 + 1 informací o dětech s autismem pro pracovníky v dětském domově

Pro dítě s autismem je stejně důležité jako pro jiné děti, aby mohlo vyrůstat ve své rodině. Někdy to není možné a jeho náhradním domovem se stane dětský domov. Pracovníci dětského domova by se měli snažit pochopit zvláštnosti v chování i odlišné vnímání dětí s autismem a postupně usilovat o maximální rozvoj jejich schopností a dovedností, a tím i zajištění kvalitní budoucnosti. Tím vzniká mnoho nových výzev, jak se naučit pracovat s jejich specifickými projevy chování a zvládnout jejich případné projevy náročného chování v prostředí, které poskytuje domov a péči i dalším dětem.

1. Budte informovaní a respektujte odlišné potřeby.

Dětský domov umístěným dětem poskytuje nejen zázemí a výchovu, ale stává se pro ně také rodinou. Dítě s autismem by mělo být respektováno nezávisle na projevech a odlišnostech. Společnými projevy dětí s PAS je narušení v oblasti komunikace, sociálního chování a adaptability. Děti s autismem se tedy mohou potýkat kromě sociální neobratnosti i s potížemi v komunikaci, dále také s různými senzorickými přecitlivělostmi na zvuky, pachy a další podněty. Některé děti s autismem odlišně vnímají bolest, tlak a teplotu. Mohou se objevit potíže s přizpůsobováním se změnám a režimu dětského domova, jejich frustrační tolerance bývá zpravidla nižší. Pokud jste dobře obeznámeni s problematikou autismu, jste poté schopni lépe pochopit a akceptovat dítě v celé jeho osobnosti.

2. Vytvářejte předvídatelné prostředí a strukturu. I když je obtížné nastavit takový režim, který by vyhovoval všem dětem, můžeme se snažit vytvořit takové prostředí, které je vstřícnější k potřebám dětí s PAS. Náhlé změny představují pro děti s autismem často velkou zátěž. Nedokážou se dostatečně rychle a adekvátně přizpůsobit nenaplánovaným situacím. Z toho pak mohou plynout úzkostné reakce nebo nevhodné chování. Předcházet takovým stavům lze pravidelným režimem, který je pro dítě srozumitelný (např. vizualizovaný) a oznamováním změn s předstihem. Dítě tak má možnost se na ně připravit. Pokud to chod a provoz dětského domova umožňují, je více než vhodné dodržovat denní režim dítěte, který vychází z jeho potřeb. Nevhodně nastavený denní režim, který nerespektuje specifika dítěte s PAS, může být naopak kontraproduktivní a být spouštěčem náročného chování.

3. Upravte vhodně prostředí. Správně upravené prostředí dítěti i pracovníkům dětského domova velmi usnadní vzájemnou spolupráci, a může tak pomoci v předcházení nevhodnému chování plynoucího např. z obtíží přizpůsobit se změnám nebo ze smyslového přetížení. Může být náročné ve větším počtu dětí zorganizovat prostředí tak, aby dítěti s autismem vyhovovalo. Negativně do toho může zasáhnout odlišný výchovný přístup střídajících se

vychovatelů a jiných pedagogických pracovníků. Pokud jsme s těmito odlišnostmi obeznámeni, je důležité pro psychickou pohodu dítěte je respektovat. Některým dětem může pomoci, pokud jim vytvoříte místo klidu, kde si mohou od ostatních odpočinout či kde mohou vyventilovat své napětí a agresi. Dětem se sluchovými přecitlivělostmi pomáhají sluchátka, která tlumí hluk. Jiným dětem může vyhovovat minimalistická výzdoba a bílá malba na stěnách. Ke komunikaci či předvídatelnosti režimu mohou posloužit piktogramy. Pokud je dítě schopné komunikace, zeptejte se ho na to, co by potřebovalo.

4. Vytvořte bezpečné prostředí. Děti s autismem potřebují, abyste věnovali větší pozornost zajištění jejich bezpečí. Některé z těchto dětí mohou být snadněji manipulovatelné jinými dětmi i dospělými osobami, a jsou proto méně odolné vůči zneužití nebo se častěji stávají obětí šikany. Je důležité zvýšeně dbát na vztahy mezi dětmi a dítětem s autismem, monitorovat, zda se neděje něco znepokojivého. Děti s autismem mají potíže v komunikaci, nedokážou vyhledat jinou osobu a svěřit se jí se svými problémy, přestože dokážou velmi dobře hovořit o jiných věcech.

5. Podporujte vrstevnické vztahy, pomozte s navazováním kontaktů s ostatními dětmi. Děti s autismem nejsou stejné a platí to i pro navazování přátelství. Některé děti vyžadují menší míru kontaktu, potřebují mít svůj klidný prostor, kam se mohou před ostatními uchýlit a načerpat energii. Jiné děti s autismem mohou projevovat nadměrný zájem o ostatní děti, mohou je nepřiměřeně kontaktovat (provokováním, narušováním hry, nadměrným objímáním aj.) a poutat na sebe více pozornosti. Občas je třeba v navazování sociálních interakcí dítěti pomoci a také mu usnadnit trávení společného času s ostatními dětmi při skupinových aktivitách. Skupinové aktivity zpravidla bývají pro dítě s autismem náročné. Přestože se může objevit chování, které je zátěžové, není vhodné dítě z kolektivu vrstevníků, ale ani dospělých osob vyčleňovat. Dítě s autismem může být snadnou obětí šikany, ale také může ostatní děti šikanovat. Obvykle bývá menší kolektiv pro děti s autismem přehlednější, a tudíž lépe zvladatelný.

6. Všimněte si úspěchů, oceňujte dítě, předcházejte problémovému chování, kladte důraz na prevenci.

Všimněte si situací, ve kterých se dítěti s autismem daří. Těmto situacím věnujte zvýšenou energii, čas a pozornost. Pro incidenty nepohody si vytvořte reálné krizové postupy, jak náročné chování v dané situaci zvládat. Terapeuticky a pedagogicky působte na dítě ve chvílích klidu, ne během krize, když je dítě rozčilené. Často je to personál, kdo spouští svým nevhodným přístupem problémové chování u dětí s PAS.

7. Netlačte na změnu, normu. Měňte spíše prostředí, ve kterém se chování dětí s autismem vyskytuje než samotné chování dětí s autismem. Upravte prostředí tak, aby jejich chování tolik nevadilo. Pokud například dítě s autismem hlasitě výská ve chvílích pohody, můžete se snažit, aby bylo zticha. Lepší je ale uvažovat, jak to udělat, aby si mohlo ve chvíli radosti dál výskat a zároveň jeho chování lidi kolem tolik neobtěžovalo. Aktivně tvořte skolegy dobrou atmosféru, ve které byste sami chtěli žít.

8. Umožněte komunikaci a sdílení potřeb. Děti s autismem se odlišují také svými komunikačními dovednostmi. U některých dětí jsou řečové dovednosti velmi dobře rozvinuty, jiné mohou mít závažnější komunikační obtíže, kdy nedovedou slova funkčně užívat ke komunikaci a vyjádření svých potřeb, může jít ale i o úplnou absenci řeči. Získávejte informace o tom, jaká je komunikační úroveň dítěte, o které pečujete. Snažte se mu komunikaci usnadnit, odstranit překážky, které mohou vzájemnou komunikaci bránit. Podporujte ho v komunikaci, využívejte všech možných prostředků (např. gesta, komunikační výměnný obrázkový slovník, vizualizaci informací aj.). Mějte na paměti, že i řečově zdatné děti mívají potíže vyjadřovat své pocity, požádat druhé o pomoc, vyslovit své potřeby.

9. Vhodně motivujte, dostatečně odměňujte a dopřávejte relaxaci. Pro každé dítě (i pro dospělého) je pochvala milou sociální odměnou. U dětí s autismem to nemusí platit v plné míře. Slovní pochvala, odměna ve formě úsměvu, pohlazení, povzbuzení atp. často nedostačuje. Zejména zpočátku může vnitřní motivace chybět. Proto je třeba obohatit motivaci o konkrétní prvek, odměnu (sladkost, samolepku, žeton, razítko, společnou činnost, hru atp.). Zvýšená unavitelnost je častým projevem dětí s autismem, tedy aby byly v psychické pohodě, je třeba jim dopřát zvýšený odpočinek. Do aktivního odpočinku je velmi žádoucí zařazovat aktivity, které je baví. Mnoho dětí s PAS trpí úzkostí, která jim brání se zajímat o nové věci a rozvíjet se. Potřebují proto povzbuzení a pocit bezpečí.

10. Nesnažte se být ke všem „spravedliví“. Můžete mít pocit, že jakmile dítěti s autismem budete vycházet vstříc a budete se snažit přizpůsobit prostředí tak, aby bylo psychicky v pohodě, ztratíte respekt u ostatních dětí, protože jim to bude připadat „nespravedlivé“ a budou se dožadovat stejných „výhod“. Spravedlivá výchova není ta, která vyžaduje pro všechny stejná pravidla. Spravedlnost ve smyslu rovného přístupu do výchovy vnášíte tím, že se snažíte ke každému dítěti přistupovat individuálně a vstřícně k jeho potřebám, dovednostem i oslabením. Tím, že dítě s autismem podpoříte vhodnými opatřeními, naopak nespravedlnosti zabráníte. Nebojte se mluvit s ostatními dětmi o svých výchovných postupech a potřebě rozdílného přístupu. Pokud děti porozumějí smyslu některých rozhodnutí, budou váš přístup snadněji respektovat.